

КАТТАҚЎРҒОН СУВ ОМБОРИ ҚУРИЛИШИ ТАРИХИДАН

Меликов Нодиржон Ахтамович

*Шароф Рашидов номидаги Самарқанд давлат
университети тадқиқотчиси*

UDK: 94(575.1)

<https://orcid.org/0000-0008-2851-412X>

Аннотация: Ушбу мақолада совет ҳокимиятининг дастлабки йилларида ирригация-мелиорация соҳасидаги ўзгаришлар, Каттақўрғон сув омборининг қурилиши тарихи, уни қуриш учун юзага келган зарурат, амалга оширилган дастлабки лойиҳалаш ва тадқиқот ишлари, сув омбори қурилишининг аҳамияти таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: Суғориш тизими, сув омбори, гидротехника иншоотлари, Зарафшон дарёси, Нарпай канали, пахтачилик.

Аннотация: В данной статье анализируется изменения в области ирригации-мелиорации в первые годы Советской власти, история строительства Каттакурганского водохранилища, необходимость его строительства, первоначальные проектные и исследовательские работы, а также значение строительства водохранилища.

Ключевые слова: Ирригационная система, водохранилище, гидротехнические сооружения, река Зеравшан, канал Нарпай, хлопководство.

Abstract: This article analyzes changes in the field of irrigation and land reclamation in the first years of Soviet power, the history of construction of the Kattakurgan reservoir, the need for its construction, initial design and research work, as well as the significance of the construction of the reservoir.

Key words: Irrigation system, reservoir, hydraulic structures, Zerafshan river, Narpai canal, cotton growing.

Совет ҳокимияти йилларида ирригация ишлари жуда авж олдирилди. Неча юз минглаб гектар янги ерлар ўзлаштирилди, қатор йирик сув иншоотлари жумладан, сув

омборлари ва бошқа гидротехника иншоотлари барпо этилди. Таъкидлаш керак, совет ҳокимияти йилларида гидротехника иншоотларининг кўпи Ўзбекистонда барпо этилди. Бунинг сабаби советлар республикага биринчи навбатда аграр ўлка сифатида қараганлиги билан боғлиқ. Хусусан, совет ҳокимияти йилларида Зарафшон дарёсида 1-Май тўғони, Нарпай, Янги Анҳор ва Эски Анҳор, Миёнқол-Хатирчи, Дарғом, ўнг соҳил Зарафшон каналлари, Каттақўрғон сув омбори қурилди [1].

Ўзбекистонда дастлабки сув омборлари хўжалик талабига кўра сув ғоят танқис бўлган жойларда қурила бошланган. Сув омборлари тўғон ва турли хил тўсиқлар орқали дарё ўзанида ёки сойда, ер юзасининг чуқурча ёки ботик еридаги сунъий қўл бўлиб, улар саноат, кишлок хўжалиги, транспорт ва бошқа турли хўжалик тармоқларининг сувга бўлган талабларига кўра дарёлар оқимини мавсумга қараб тақсимлаб туриш ва тошқинга қарши кураш олиб бориш мақсадида барпо этилади. Сув омборларининг катта-кичиклиги турлича бўлади, уларнинг майдони бир неча гектардан то бир неча юзлаб квадрат километрга қадар, сув сифими бир неча юз куб метрдан то бир неча юз куб километрга қадар бўлиши мумкин.

Сув омборларининг хўжалик аҳамияти бениҳоя катта, улар хўжалик масалаларини комплекс равишда ҳал қилишга ва табиий ресурслардан тўла ҳамда оқилона фойдаланишга имкон беради.

Совет ҳокимияти йилларида бир қанча сув омборлари қурилиб ишга туширилди. 1940-60 йиллар мобайнида Зарафшон водийсида Каттақўрғон, Сурхондарё

водийсида Учқизил, Косонсой ўзанида Косонсой, Оҳангарон ўзанида Тошкент ва бошқа кўпгина сув омборлари қурилди. Мазкур сув омборлари мураккаб гидротехника иншоотлари ва кўп маблаг талаб этмайдиган соддароқ қурилишлардан иборат эди. Улар асосан дарё ўзанларида, қисман водийлардаги табиий чуқурликларда ғрунтли тўғонлар билан тўсилиб ҳосил қилинган сув омборлари бўлиб, асосий мақсади суви танқис бўлган ҳудудларнинг эҳтиёжини қондириш эди.

Ана шундай сув омборларидан бири Каттакўрғон сув омбори эди. У Ўзбекистонда биринчи қурилган сув омбори бўлиб, Каттакўрғон шаҳри яқинида табиий чуқурликда барпо этилган. Каттакўрғон сув омбори Зарафшон водийсидаги экин майдонларини сув билан таъминлайди ва Зарафшон (Қорадарё) дарёси сув режимини тартибга солади, сел ва тошқин сувларини жамғаришга хизмат қилади [2].

Ўрта Зарафшон ҳудудида янги ерларни ўзлаштириш ва сув билан таъминлаш Нарпай ирригация тизимини реконструкция қилиш ва Каттакўрғон сув омборини қуришни давр талабига айлантирди. Ирригация-қурилиш ишларини бошқариш ва тизимни реконструкция қилиш ва такомиллаштириш бўйича схематик лойиҳа бўйича тадқиқотлар Зарафшон воҳасида биринчи марта 1923 йилда Нарпай канали тизимни қайта ташкил этиш ва такомиллаштиришдан бошланди. 1924-1925 йилларда Зарафшон водийси ирригация бошқармаси Нарпай каналининг бош режасини тузиш мақсадида Нарпай суғориш тизимининг бутун узунлиги бўйлаб тадқиқот ишларини олиб борди. Нарпай тизимини реконструкция қилиш бўйича барча лойиҳа ва тадқиқот ишлари 1927 йилга келиб якунланди [3]. 1938 йилга келиб эса ушбу каналлар тизимдаги барча ишлар тугалланди. Каналнинг йиллик сув сарфи 60 кубометр секундни ташкил қилиб, суғориш майдони ҳажми эса 54 минг гектардан ошиқни ташкил қилди. 1940 йилда Нарпай канали Қорадарё суви орқали

учта туманнинг, Нарпай, Пахтакор ва қисман Каттакўрғон ерларини суғорган. Бундан ташқари, Кармана районида жойлашган 5000 гектар майдонга эга Нарпай совхози ерлари ҳам ушбу канал орқали сув билан таъминланган [4].

XX асрнинг 30-йилларида Зарафшон дарёси Самарқанд ва Бухоро вилоятларидаги 420 минг гектар ерни сув билан таъминлаб, уларнинг 243 минг гектарини пахта майдонлари ташкил қилган [5]. Ўша даврда Ўзбекистондаги мавжуд пахта далаларининг тўртдан бир қисми мана шу ҳудудга тўғри келиши ҳисобга олинса табиийки, Зарафшон дарёсининг имкониятлари пахта майдонларини кенгайтириш ҳамда янги ерларни ўзлаштириш учун етарли бўлмаган. XX асрнинг 30-йиллари охирида сув билан таъминлаш имкониятининг йўқлиги сабабли 80 минг гектар ер ўзлаштирилмасдан ётган.

Вилоятда алмашлаб экишни меъёрда ушлаб туриш учун 1939-1942 йилларда 30 минг гектар майдонни қўшимча равишда ўзлаштириш зарур эди. Шундан 1939 йилда ўзида 8600 гектар ер ўзлаштирилди. Янги ўзлаштирилган ерларни сув билан таъминлаш учун эса 2500 гектар шоли экиладиган майдонлар қисқартириб ташланди. Шундай ҳолатда ҳам 1939 йилда Зарафшон воҳасидаги суғориладиган майдонларнинг катта қисми сув билан тўла таъминланмади. Сув тақчиллиги Бухоро вилоятининг пахтачиликка ихтисослашган районларига айниқса оғир таъсир кўрсатди. Ҳосилдорлик кескин қисқарди. Бу каби ҳолатларни бартараф қилиш учун қўшимча сув захираларини яратиш зарур эди. Шу мақсадда Каттакўрғон райони ҳудудида сув омбор қуриш зарурати юзага келди.

Таъкидлаш керак, Зарафшон дарёсида сув омборларни қуриш совет ҳуқмронлигининг дастлабки йилларидан бошланган эди. Лойиҳаларга кўра сув омбор Дупули, Искандаркўл, Каттакўрғон ва Ҳазарадан қурилиши мақсадга мувофиқ деб топилган. 1934 йилгача Искандаркўл ва Ҳазарада сув омбор қуриш имкониятлари

кўриб чиқилган бўлса, 1934 йилдан кейин Искандаркўл ва Хазарадан кўра Каттакўрғонда райони ҳудудида сув омбор қуриш имкониятлари юқори баҳоланди ва маъқул деб топилди. Бунга Каттакўрғонда қурилиш ишлари ва эксплуатация хизматларини ташкил этиш учун барча қулайликлар учун энг қулай жойларга мавжудлиги асос қилиб кўрсатилди. Сабаби Каттакўрғонда сув омбори қуриладиган бўлса, биринчидан, қурилажак сув омбори шаҳарга яқин ҳудудда бўлади, иккинчидан, у Тошкент темир йўлининг магистрал тармоғи билан ҳам боғлиқ эди. Бу каби сабаблар қурилажак сув омборнинг кам харажат талаб қилиб, кўпроқ самара кўрсатиш мумкинлигини кўрсатиб турар эди. Бироқ унинг ҳудудга ва унинг аҳолисига таъсир қиладиган салбий томонлари эътиборга олинмади.

Сув омбори қурилиши режалаштирилган жой шаҳарнинг жанубий томонида, Каттакўрғонга тўғридан-тўғри туташган кенг пасттекислик ҳудудини ташкил этар эди. Сув омбори лойиҳасига кўра Қорадарё дарёсидан сув олиш иншооти, сув олиб келувчи канал, сув омбори тўғони, сув чиқарувчи канал асосий иншоотлари сифатида кўрсатилган эди [6].

Сув омборини лойиҳалаш жараёнида иккита вариант ишлаб чиқилди. Биринчи вариантга кўра сув омбор тўғонини шаҳардан 2 км жанубда қуриш назарда тутилган бўлса, иккинчи вариантда эса унинг тўғони шаҳардан 5,3 км жанубда жойлаштирилган эди. Узок муҳокамалардан кейин иккинчи вариант қабул қилинди. Бунда унинг биринчи навбатда қурилишга нисбатан кам маблағ кетиши ҳамда шаҳарнинг ботқоқланишини олдини олиш мақсади кўзланди. Бироқ турли табиий офатлар (сел, кучли ер қимирлаши) оқибатида шаҳарнинг сув босиши хавфига етарлича эътибор қаратилмади.

Ўша даврдаги ирригация соҳаси мутахассисларининг ҳисоб-китобларига кўра, агарда сув омбор қурилиб, ундаги сув олиб келувчи каналнинг ўтказиш қобилияти секундига 46 куб.метр бўлган

тақдирда, Зарафшон дарёсидаги суғориш қуввати 390 минг гектардан 455 минг гектаргача ошиши кўрсатиб ўтилган [7]. Бу эса пахтачиликни республикада янада ривожлантиришга, уни аграр давлат сифатидаги “мақомини” мустаҳкамлашга уринаётган Марказ учун аини муддао эди. Кўрсаткичлардан келиб чиқиб, совет ҳукумати сув омбор қурилишини тезда бошлаш бўйича Ўз ССР раҳбариятига бир қанча вазифалар берди.

1938 йилда бош муҳандис Н.Г.Бородинский раҳбарлигидаги “Сазгипровод” институти ходим (В.Н.Гладей, И.Д.Лебедев) лари томонидан сув омбор қурилиши лойиҳасининг охириги варианты тайёрланди.

“Сазгипровод”(1932). (Среднеазиатский государственный институт по проектированию гидротехнических и водохозяйственных сооружений) - Совет Иттифоқи даврида сув хўжалиги ва ирригация соҳасида махсус лойиҳаларни ишлаб чиқиш билан шуғулланган ташкилот бўлган. Бу ташкилот асосан ирригация тизимлари, сув омборлари, каналлар, дренаж иншоотлари ва бошқа сув хўжалиги инфратузилмаларига доир лойиҳаларни ишлаб чиқиш ва амалга оширишни мақсад қилган. Унинг вазифаларига геологик ва гидрологик тадқиқотлар ўтказиш, ирригация ва сув таъминоти тизимларини режалаштириш ҳамда сув ресурсларини самарали бошқаришни таъминловчи техник қарорларни ишлаб чиқиш қабилар кирган.

Мазкур лойиҳа 1939 йил ўрталарида СССР Ер ишлари халқ комиссарлиги таркибидаги Олий илмий-техник кенгаш томонидан кўриб чиқилиб, маъқулланди.

Ўрнида айтиш керак, Каттакўрғон сув омборининг қурилиши СССР Халқ комиссарлари совети ҳамда Коммунистик партия Марказий қўмитасининг 1939 йил 22 декабрда чиқарилган “Ўзбекистонда пахтачиликни янада ривожлантириш чоратadbирлари тўғрисида”ги қарори асосида амалга оширилиши ҳам унинг нечоғлиқ катта ижтимоий-иқтисодий аҳамиятга эга бўлганлигидан далолат беради.

Қарордаги Ўзбекистонда ирригация соҳасида амалга оширилиши лозим бўлган вазифаларнинг 2 бандида “390 минг гектар суғориладиган майдонлардаги асрлар давомида мавжуд бўлган сув танқислигини бартараф этиш ва 65 минг гектар янги суғориладиган ерларни ўзлаштириш учун 1940–1942 йилларда ҳажми 668 миллион кубометр бўлган Каттакўрғон сув омборини қуриш” назарда тутилиб, бунинг учун баландлиги 28 метр ва узунлиги 3,5 километр бўлган тупрок тўғонини қуриш, Дамхўжа ирригация тизимини қуриш, узунлиги 25,2 километр, сув ўтказиш қобилияти 45 м³/с бўлган сув ташиш канали билан сув омборини боғлаш, узунлиги 13 километр ва ўтказувчанлиги 125 м³/с бўлган сув чиқариш канали қуриш, 14 километрлик темир йўл линиясини сув босмайдиган ҳудудга кўчириш, Оқ-Қорадарё сув тақсимлагичини реконструкция қилиш ва мустақил бошланғич нуқталарига эга ариқларни бирлаштириш учун икки магистраль канал ҳамда Дамхўжа ирригация тизими учун бирлаштирувчи канал қуриш вазифаларини бажариш кераклиги белгилаб берилди [8].

Каттакўрғон сув омборини қуриш ишлари 1940 йилнинг 25 февралидан бошланди. Унда дастлаб Самарқанд ва Бухоро вилоятларининг 120 минг аҳолиси асосан оддий меҳнат қуроллари билан иш бошлашди. Қурилишда ҳар кунлик ўртача 14 минг нафардан максимал 106 минг нафаргача одамлар иштирок этган[9]. Бироқ кенг ҳажмдаги қуриш ишларини олиб бориш учун кўплаб қурилиш ва қишлоқ хўжалиги машиналари ҳам жалб қилинди. Натижада 14,5 км узунликдаги айланма темир йўл қисқа муддатда қурилиб, жами 843 минг куб метр тупрок ишлари ва 3500 куб метр бетон ишлари амалга оширилди. Шунингдек, 28 км узунликдаги сув олиб келувчи канал 1940 йил баҳоридаёқ казиб битказилди. Канал қурилиши давомида жами 5 млн 480 минг куб метр тупрок ишлари бажарилди[10]. 1940 йил кузига келиб эса 2446 куб метр тупрок ишлари бажарилди ҳамда сув омборнинг 14 км узунликдаги сув чиқариш

канали қурилиши асосан тугалланди[11].

Сув омборнинг қурилиш ишлари кейинги йилларда ҳам жадал суръатда ташкил қилинди. Бу жараёнда асосан Самарқанд областининг 19 та райони жумладан, Каттакўрғон, Самарқанд, Комсомол (Тойлоқ), Митан, Бухоронинг 21 райони: Ғузор, Когон, Қамаша ҳамда Свердлов (Жондор)нинг юз минглаб колхозчилари қатнашди. Бундан ташқари бу даврдаги қурилиш ишларига 515 та трактор, 600 автомашина, 6 та экскаватор, 160 та йўл қурилиш техникалари ва бошқа техникалар жалб қилинди. Бироқ айтиш жоиз, ўша даврда қурилган бошқа йирик ирригация иншоотлари (масалан, Катта Фарғона канали) сингари Каттакўрғон сув омборининг қурилишида ҳам қўл меҳнати (умумхалқ ҳашари)нинг ўрни ҳал қилувчи аҳамият касб этди.

1941 йил январь ойи охирига келиб сув омбор қурилишининг биринчи навбати тугатилди. Бутун қурилиш давомида 12 млн куб метр тупрок, 16300 куб метр темир-бетон, 9967 куб метр тош ишлари бажарилди. Шунингдек, миқдори 2,9 млн рубллик турар-жой ҳамда маданий-маиший иншоотлар, 82 километрлик телефон тармоғи, узунлиги 72 км бўлган доимий ва вақтинчалик йўллар ва бошқа бир қанча объектлар ҳам бунёд қилинди. Умуман олганда, сув омборнинг лойиҳавий қиймати 243 млн рублни ташкил қилиб, 1941 йилгача умумий 130 млн рубллик ишлар бажарилган [12].

Собик Совет Иттифоқининг 2-Жаҳон урушига тортилиши билан сув омборнинг тўлиқ қуриб битказилишига ўз таъсирини кўрсатди. Фақатгина уруш тугагандан сўнг қурилишни давом эттириш бўйича ишлар амалга оширилди. Хусусан, вилоятда яна кўшимча равишда 30 минг гектар ерни суғориш мақсадида 1946 йил май ойида Каттакўрғон сув омборида қурилиш ишларини давом эттириш бўйича совет ҳукумати қарори қабул қилинди[13].

Қарорга кўра қурилишни тезроқ тугатиш учун 400 та юк ташувчи машиналар, шунингдек, бир қанча ер казиш, текислаш ва тупрок ташиш ишлари учун

мўлжалланган махсус техникалар ҳамда қурилиш материаллари ажратилди. Бироқ қурилиш кўламига нисбатдан уларнинг номутаносиблиги оқибатида ишлар асосан қўл меҳнати орқали бажарилди. Бу эса табиийки қурилиш муддатининг ҳам чўзилишига сабаб бўлди. Шундай вазиятда 1952 йил 22 майда ЎзССР Министрлар Советининг “Каттақўрғон сув омборини доимий фойдаланишга топшириш, сув омбор сиғими миқдорини ошириш ва сув келтирувчи канални кенгайтириш тўғрисида”ги қарори қабул қилинди. Унга кўра сув омбор туғонининг сув чиқариш минораси машина бўлими қурилишини тугатиш, ички беркитиш тамба кўтаргичини ўрнатиш вазифалари қўйилди. Шунингдек, сув омбор сиғимини 900 млн м³/с га етказиш учун сув келтириш каналини кенгайтириб, унинг ўтказиш қобилиятини 45 м³/с дан 75 м³/с га ошириш, сув чиқариш минорасини қайта қуриб, туғонни янада кўтариш зарурлиги ҳам айтиб ўтилди [14].

1952 йилга келиб сув омбордаги қуриш ишлари асосан тугатилди. Сув омбордан 1953 йилдан фойдалана бошлаш бўйича комиссия хулосаси берилди. Умуман олганда, 1946–1955 йиллар давомидаги қурилиш ишлари натижасида Каттақўрғон сув омбори сиғимининг ҳажми икки баробар оширилди [15]. Натижада Каттақўрғон чуқурида қарийб 700 млн куб метр сув жамғарилди ва 65,5 кв км майдонда улкан сув омбори – “Ўзбекистон денгизи” барпо этилди [16].

Ўз навбатида Каттақўрғон сув омбори 1942–1955 йиллар давомида Зарафшон воҳасидаги экин майдонларини 67 минг гектарга ошириш имконини берди [17].

XX асрнинг иккинчи ярмида республиканинг бошқа ҳудудлари сингари вилоятда ҳам қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари биринчи навбатда пахтага бўлган талабнинг кучайиши, пахта планларининг мутассил ошириб борилиши Каттақўрғон сув омборининг аҳамиятини ва унга бўлган эътиборнинг кучайишига сабаб бўлди.

1953 йил октябрда ЎзССР Министрлар

Советининг “Сув хўжалиги қурилишининг 1953–1958 йиллардаги плани” тасдиқланди [18]. Унга кўра Самарқанд вилоятида суғориладиган ерларни 26 минг гектарга кўпайтириш лозим эди. Бунинг учун эса вилоятдаги қатор ирригация тизимлари ва суғориш иншоотларини реконструкция қилиш зарур бўлиб, шу мақсадда Каттақўрғон сув омборининг сув сиғимини ошириш имкониятлари ўрганиб чиқилди. Бу ишга “Средазгипроводхлопок” институти жалб қилинди. Институт зиммасига сув омбор сиғимини 1 миллиард куб метрга етказиш лойиҳасини тузиш вазифаси қўйилди. Бу мисол пахтачилик ва пахта ҳосилини кўпайтириш йўлида совет ҳукумати ҳар қандай ишга қўл урганлигини кўрсатиб турибди.

Лойиҳалаш жараёни кетаётган бир даврда 1954 йил 3 июнда ЎзССР Министрлар Совети томонидан қабул қилинган қарорга кўра Зарафшон дарёсида сув тақчиллиги кузатилса, Самарқанд ва Бухоро областларидаги колхозларга Каттақўрғон сув омборидан керакли миқдордаги сувни ажратиш белгилаб қўйилди [19].

Юқорида сўз юритилган режа асосида 1956 йил сув омборнинг сув келтирувчи канали реконструкция қилиниб, унинг сув ўтказиш имконияти 100 м³/с га етказилди, ўзани тўғриланиб, кенгайтирилди ва ўзанга бетон тўшама ётқизилди. Натижада канал узунлиги 21,2 км га етди [20].

1958 йилда эса “Ўзбекгидрострой” трестининг Дамхўжа қурилиш-монтаж бошқармаси сув омборни сув билан таъминлайдиган каналларда таъмирлаш ишларини олиб бориб, 3 минг куб метр бетон ишларини бажарди. 1958 йил 15 сентябрда ЎзССР Сув хўжалиги вазирлиги коллегияси томонидан чиқарилган “Каттақўрғон хавзасига сув олиб келувчи каналларни таъмирлаш ишларининг бориши тўғрисида”ги қарорга кўра юқоридаги ишларга қўшимча равишда сув келтирувчи каналга 1,6 минг куб метр бетон қоплама ётқизиш топшириғи берилди [21].

1957 йилда Каттақўрғон сув омборида республикада биринчи бўлиб

гидроиншоотларни масофадан бошқариш пульти ўрнатилган эди. Ушбу пулт ёрдамида сув омборидаги сув сатҳи, шунингдек, сувни олиб кировчи ва чиқарувчи каналлардаги сув даражаси ўлчанган. Энг асосийси, диспетчерлик пултидан сув омбори минорасига ўрнатилган дарвозаларни бошқариш имконияти пайдо бўлди, бу илгари қўлда кўтарилар эди. Бундай автоматизация ва телемеханикани жорий этиш сув омборидан фойдаланиш маданиятини сезиларли даражада оширди [22]. Бундан ташқари, дарёларда тўғонлари бўлган гидроиншоотлар ва асосий ирригацион каналларда босимни бошқарувчи регуляторларнинг қурилиши туфайли кичик сув олиш тизими тугатилди [23].

“Средазгипроводхлопок” институти томонидан сув омбори сиғимини ошириш лойиҳаси 1962 йилнинг баҳорига келиб тасдиқланди. Шундан сўнг тез суръатда сув омбори қурилишининг иккинчи навбатидаги ишлар бошлаб юборилди. Ишларнинг катта қисми “Самарқандводстрой” трестининг янги ташкил этилган Каттакўрғон қурилиш-монтаж бошқармаси томонидан бажарилди.

Қурилиш 1967 йилга келиб асосан тугалланди. Бу даврда сув омборининг таъминот каналида 5.25 млн куб метр, сув чиқариш каналида 5 млн куб метрга яқин тупроқ ишлари бажарилди. Шунингдек, тўғон юзасига 5,7 миллион куб метрдан ортиқ грунт ётқизибли, 85 минг куб метрдан ортиқ бетон ва темир-бетон ишлари ҳам бажарилган. Жами харажат 4.8

млн рублни ташкил қилди [24].

Тўғон ва қулоқларнинг реконструкция қилиниши натижасида унинг максимал баландлиги 28,62 метрдан 31.5 метрга узунлиги эса 3915 метрни ташкил қилди. Сув омбори сиғими 900 млн. м³ га етказилди, шундан фойдали сиғими 840 млн. м³ ташкил қилиб, сув юзаси майдони 79,5 км² дан иборат бўлди [25].

XX аср 60-йилларида сув омбори узунлиги 22 км, эни 12 км ни ташкил қилган бўлса [26], 80-йилларга келиб, турли омиллар таъсирида унинг узунлиги 15 км, максимал эни 10 км, ўртача эни 5,3 км, максимал чуқурлиги 25 метр ўртача чуқурлиги 11,3 метрни ташкил қилди [27].

Сув омбори нафақат экин майдонларини суғориш балки, республика балиқчилик соҳасига ҳам ўз хиссасини қўшди. Сув омборида балиқ овлаш йилдан йилга ошиб борди. XX аср 80-йилларига келиб сув омборида ўрта ҳисобда 240-250 центнер танга балиқ, суган ва бошқа балиқлар овланди.

Хуллас, Зарафшон дарёси режимини тартибга солиш, тошқин ва сел сувларини ҳамда қиш ва баҳорда бекорга оқадиган сувларни жамғариш мақсадида қурилган Каттакўрғон сув омбори ҳам бошқа шу турдаги ирригация иншоотлари каби суғориш учун сув захираларини тўплаш ва саклаш имконини берди. Бироқ Каттакўрғон сув омборининг қурилиши ҳам бевосита Марказнинг биринчи галда пахта яккаҳокимлиги сиёсати билан чамбарчас боғлиқ эди.

ФОЙДАЛАНИЛГАН МАНБА ВА АДАБИЁТЛАР:

1. Ўзбекистон тарихи (Самарқанд тарихи). IX жилд. Ўзбекистон тарихи ва манбалари / Б.С. Ғойибов (ва бошқ.) – Тошкент: “O‘zbekiston” НМИУ, 2023. – Б. 325.
2. https://uz.wikipedia.org/wiki/Kattaqo%CA%BBrg%CA%BBon_suv_ombori (мурожаат қилинган сана 16.12.2024.).
3. Ўз МА, Р.88-фонд, 1-рўйхат, 203-иш, 20-варақ.
4. Самарқанд вилоят давлат архиви (Сам ВДА). 821-фонд, 1-рўйхат, 85-иш, 4-варақ.
5. Ирригация Узбекистана. В 4-х томах. Т.1. Развитие ирригации в комплексе производительных сил Узбекистана. – Ташкент: Фан, 1975. – С. 183.
6. Қориев М. Ўзбекистон сув омборлари. – Тошкент: Ўзбекистон, 1969. – Б. 19.
7. <https://www.consultant.ru>. Постановление СНК СССР, ЦК ВКП(б) от 22.12.1939 N

2084 "О мерах по дальнейшему подъему хлопководства в Узбекистане". (мурожаат килинган сана 18.12.2024.).

8. <https://docs.historyrussia.org/ru/nodes/402718-postanovlenie-tsentralnogo-komiteta-vkp-b-i-soveta-narodnyh-komissarov-soyuza-ssr-o-merah-podalneyshemu-podemu-hlopkovodstva-v-uzbekistane-22-dekabrya-1939-g-locale-nil-2084> (мурожаат килинган сана 18.12.2024.).

9. Ирригация Узбекистана. В 4-х томах. Т.1. Развитие ирригации в комплексе производительных сил Узбекистана. – Ташкент: Фан, 1975. – С. 194.

10. Правда Востока. 12 августа 1941 г.

11. Правда Востока. 6 марта 1941 г.

12. Правда Востока. 6 марта 1941 г.

13. Ленинский путь. 7 сентября 1946 г.

14. Ўз МА, Р.837-фонд, 38-рўйхат, 4288-иш, 1-3-варақлар.

15. Комилов О. Ўзбекистонда суғориш тизими ривожланиши: ютуқ, муаммо ва оқибатлар (1951 – 1990). – Тошкент: Akademnashr, 2016. – Б. 230.

16. Қориев М. Ўзбекистон сув омборлари. – Тошкент: Ўзбекистон, 1969. – Б. 19.

17. Абдунабиев А. По декрету вождя. – Ташкент: Узбекистан, 1970. – С. 58.

18. Ўз МА, Р.2483-фонд, 1-рўйхат, 1277-иш, 9-14-варақлар.

19. Ўз МА, Р.837-фонд, 38-рўйхат, 5612-иш, 172-варақ.

20. https://uz.wikipedia.org/wiki/Kattaqo'rg'on_suv_ombori (мурожаат килинган сана 21.12.2024.).

21. Ўз МА, Р.2483-фонд, 1-рўйхат, 1277-иш, 11-варақ.

22. Ирригация Узбекистана. В 4-х томах. Т.4. Технический прогресс в ирригации. – Ташкент: Фан, 1981. – С. 177.

23. Ирригация и дренаж в Республике Узбекистан история и современное состояние. К 70-летию Международной комиссии по ирригации и дренажу. – Ташкент, 2020. – С. 15.

24. Ленинский путь. 21 октября 1967 г.

25. Ленинский путь. 21 октября 1967 г.

26. Қориев М. Ўзбекистон сув омборлари. – Тошкент: Ўзбекистон, 1969. – Б. 19.

27. https://uz.wikipedia.org/wiki/Kattaqo'rg'on_suv_ombori (мурожаат килинган сана 21.12.2024.).